
Долматова Н. І.

Науково-технічна бібліотека, Дніпровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна (м. Дніпро, Україна)

БІБЛІОТЕКА ЯК ЦЕНТР ЗНАНЬ ДЛЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ НАУКИ

В роботі розглянуто сутність понять «громадянська участь», «громадянська наука», «громадянські вчені», «цивільні вчені», «відкритий доступ», «відкрита наука», «відкрита бібліотека», історія та міжнародні проекти громадянської науки, роль бібліотеки ЗВО в умовах невизначеності для розбудови громади й розвитку громадянської науки на прикладі Науково-технічної бібліотеки Дніпровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна

Ключові слова: громадянська наука; наукові дослідження; громадянська участь; відкрита наука; наукові комунікації

Dolmatova N. I.

Scientific and Technical Library, Dnipro National University of Railway Transport named after Academician V. Lazaryan (Dnipro, Ukraine)

LIBRARY AS A CENTER OF KNOWLEDGE FOR CIVIC SCIENCE

The essence of the concepts "civic participation", "civic science", "civic scientists", "open access", "open science", "open library", history and international projects of civil science are considered in the work. The role of the university library under conditions of uncertainty for community development and development of civil science based on the example of the Scientific and Technical Library of the Dnipro National University of Railway Transport named after Academician V. Lazaryan was studied.

Keywords: civil science; scientific research; civic participation; open science; scientific communications

Україна сьогодні позиціонує себе як таку державу, що будує демократичне суспільство та розбудовується на демократичних засадах. Розвиток демократичного суспільства у сучасному світі та в Україні зокрема неможливо уявити без участі *громади*. Громадська чи *громадянська участь*, залучення *громади* – найважливіший чинник демократичного суспільства. *Громадянська участь* – це визначення з соціальних наук, яке стосується різних механізмів висловлення думки громадськості, і дозволяє *громаді* чинити вплив на суспільні рішення.

Громадянська наука – це концепція проведення наукових досліджень (наприклад, обговорення задач, ходу та результатів досліджень) із залученням широкого кола добровольців, які можуть бути нефахівцями, тобто не мати попередньої наукової освіти та підготовки за спеціальністю. Отже, з одного боку *громадянська наука* просуває науку на благо суспільства; адаптується до вимог сучасності; сприяє відкритості; врегульовує політику відкритості на законодавчому рівні,

з іншого – шляхом участі у проєктах *громадянської науки*, широкі верстви населення залучаються до наукового процесу.

Берлінська Декларація (2003) закликала популяризувати розповсюдження знань через парадигму *відкритого доступу* посередництвом мережі Інтернет, а також застосування відкритих, вільно доступних, сумісних змісту та інструментів.

Стовпами *відкритої науки*, є як наукові публікації відкритого доступу; навички та освіта для відкритості, академічна доброчесність, так і *громадянська наука*. Переваги обміну даними для різних учасників дослідницького процесу є тою рушійною силою, яка спонукає ділитись даними наукових досліджень та впроваджувати найкращі світові досягнення у світову практику. Завдяки цьому зростає важливість *відкритої науки*, обмін даними сприяє науковій комунікації та допомагає зреалізувати міжнародні проєкти, не перетинаючи кордонів; покращує якість наукових розробок не лише на національному, а й на міжнародному рівні, допомагає економити час та витрати на додатковий збір та опрацювання даних. *Громадянська наука* ніби створена для довготривалих програм моніторингу за станом довкілля, популяцій та поширення окремих видів. Це платформа для науки та освіти.

Принципами *громадянської науки* постають відкриті наукові дані, відкритий доступ, популяризація науки та розповсюдження культури та ін.

Поняття *громадянська наука (citizen science)* не так давно з'явилося в англomовних словниках. *Громадянська* не як протилежність військової, але як частина дуету професіонал-любитель. Суть ідеї в залученні до наукових досліджень зацікавлених людей, які, можливо, і не мають особливих професійних навичок, але мають час і ентузіазм для участі в розширенні обсягу знань людства – *«цивільних вчених»*. *Громадянська наука, citizen або community science* – це будь-яка корисна діяльність непрофесіоналів в науці.

Громадянська наука (citizen science) має давнє минуле. Важко повірити, та багатьма її здобутками ми користуємось і нині. До прикладу, даними про температуру і вологість, які записували французькі торговці вином у XV столітті, користуються в сучасних дослідженнях змін клімату.

Одним з найтриваліших проєктів *громадянської науки* є проєкт «Різдвяний підрахунок птахів» (Christmas Bird Count) Національного Одюбонівського товариства (США), заснований 1900 року.

У середині XX століття популярність *громадянської науки* дещо падає, і наука перетворюється на закрите співтовариство. Та з розвитком технологій й інтернету *громадянська наука* у XXI ст. може вийти на зовсім інший рівень.

Як приклад сучасного глобального проекту за участю *громадянської науки* наведу міжнародний проєкт, присвячений вивченню різних аспектів впливу пандемії коронавірусної інфекції на життя та здоров'я людей, а також ефективності заходів, вжитих державою для боротьби з COVID-19. Наразі в проєкті приймає участь 33 країни з усього світу. Завдяки участі *громадянських вчених* в анкетуванні, фахові спеціалісти, на підставі статистичних даних, роблять висновки, дають певні рекомендації, спрямовуючи свої наукові дослідження на вирішення загальної проблеми людства (вакцинація населення, збільшення дотацій на медицину, рішення про введення локдауну, тощо).

У більшості великих наукових досліджень Західної Європи, США та Австралії *цивільні вчені* відіграють активну роль, а програми розвитку *громадянської науки* є одним із завдань державної наукової політики.

У нас ситуація поки кардинально інша. Але ентузіасти, які беруть участь в експериментах та експедиціях, безумовно, є. Вони об'єднуються у спільноти (як правило, у соцмережах, зокрема у Фейсбуці), які мають більш освітню мету, цілі обміну інформацією та збору даних. Назву декілька таких спільнот: [«Гриби України»](#) перша мікологічна спільнота України; [«Національна мережа інформації з біорозмаїття»](#), [«Птахи України»](#) та ін.

Звернемось безпосередньо до нашої професійної діяльності. Науково-технічна бібліотека Дніпровського Національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна (НТБ ДНУЗТ) вносить свій вклад для розвитку *відкритої науки* (та її складової – *громадянської науки*), інформаційної культури та дослідницьких навичок і стратегій користувачів шляхом підтримки наукових розвідок дослідників, їх публікаційної діяльності, завдяки впровадженню інструментів *відкритої науки* та моніторингу успішності вчених у світовій науковій спільноті. НТБ ДНУЗТ виступає як співвидавець 2-х наукових журналів «Наука та прогрес транспорту» та «Антропологічні виміри філософських досліджень», створила єдину в Україні галузеву колекцію е-копій рідкісних і цінних видань із розвитку залізничного транспорту «Залізнична україніка» (1870-1945pp.), перший в Україні тримовний ресурс "Онлайн-словник ключових слів із технічних наук за відомостями міжнародних баз даних науково-технічної інформації" та ін. Відбулося сприйняття Бібліотеки як *Центру Знань* – тієї частки університетської

спільноти, яка постійно розвивається, навчається та навчає, проводить наукові дослідження та бере участь у проєктах *громадянської науки*, сприяє зростанню іміджу й впливовості ДНУЗТ.

Громадянська наука – це діалог, взаємодія, взаємовигода та прогрес. Шляхом участі у проєктах *громадянської науки*, широкі верстви населення через бібліотеки залучаються до наукового процесу. Надавайте значущі дані, дізнавайтеся більше про наш мінливий світ і приєднуйтеся до міжнародної мережі *цивільних вчених* і дослідників, що працюють разом на благо *громад* і всієї України.